

**AZƏRBAYCAN DİASPORUNUN ÜMUMMİLLİ MARAQLARIN
MÜDAFİƏSİ UĞRUNDA MÜBARİZƏSİNİ ŞƏRTLƏNDİRƏN
AMİLLƏR**

Aidə Təhməzova
Azərbaycan Tibb Universiteti
aida.bayram1958@gmail.com

***Açar sözlər:** həmrəylik, müstəqillik, inkişaf tarixi, hərəkət*

XX əsrin sonlarında yeni mərhələyə qədəm qoymuş milli həmrəylik hərəkəti dünya azərbaycanlılarının vahid ideologiya ətrafında birləşdirilməsinin əsas prinsiplərinin müəyyənləşdirməklə, Azərbaycan xalqının milli inkişaf tarixinin mühüm bir hissəsinə çevrilmişdir. Müstəqilliyin ilk illərində Heydər Əliyev dünya azərbaycanlılarının milli həmrəylik hərəkətinin konseptual əsaslarının müəyyən edilməsinə nail olmuşdur. Əsrin sonlarında isə Azərbaycan dövləti həmrəylik təşkilatına yeni impuls verən tədbirlərin həyata keçirilməsinə başladı.

**Факторы, определяющие борьбу Азербайджанской диаспоры
для защиты общенациональных интересов**

***Ключевые слова:** солидарность, независимость, история развития, движение.*

Движение национальной солидарности, вступившее в новый этап в конце XX века, стало важной частью истории национального развития азербайджанского народа, определив основные принципы объединения азербайджанцев мира вокруг единой идеологии. В первые годы независимости Гейдару Алиеву удалось определить концептуальные основы движения национальной солидарности азербайджанцев мира. В конце века Азербайджанское государство начало осуществлять меры, которые придали новый импульс организации солидарности.

**Factors determining the struggle
for the protection of the nationwide interests of the Azerbaijani
diaspora**

***Keywords:** solidarity, independence, history of development, movement*

The national solidarity movement, which begins a new stage at the end of the 20th century, became an important part of the history of the national development of the Azerbaijani people by determining the main principles of

uniting the Azerbaijanis of the world around a single ideology. In the first years of independence, Heydar Aliyev succeeded in defining the conceptual foundations of the national solidarity movement of the world's Azerbaijanis. At the end of the century, the state of Azerbaijan began implementing measures that gave a new pulse to the solidarity organization.

Bir çox dövlətlər xaricdə onlara lazım olan siyasəti aparmaqda yardım edəcək qeyri-diplomatik təsir mərkəzləri yaratmağa çalışıb və hazırda da çalışmaqdadır [1]. Bu gün dünya dövlətləri hər hansı ölkədə maraqlarını təmin etmək, bu ölkələrin öz dövlətilə bağlı siyasətinə təsir etmək üçün geniş şəkildə lobbı fəaliyyətlərindən istifadə edirlər. Bu prosesdə diasporların rolu əvəzənilməzdir. Bu məqsədlə ölkələrin xarici siyasətində diaspor amilinə xüsusi əhəmiyyət verilir, diasporla əlaqələrin qurulması və inkişaf etdirilməsi ilə bağlı konsepsiyalar hazırlanır və həyata keçirilir. Bu məsələ böyük diaspor potensialı olan Azərbaycan üçün də çox mühüm əhəmiyyət kəsb edir. Diasporun vətənlə və bir-birilə əlaqələrinin möhkəmliyi diasporun saflığına və milli birliyinə xidmət edən amil, vətəindən ayrı düşmüş insanların milli-ənənəvi dəyərlərə bağlılığını qoruyub artıran vasitədir [2, s.284].

Hər bir xalqın özünəməxsus ənənələri, tarixi, mədəniyyəti, dəyərləri, adəti, milli xüsusiyyətləri var. Sadalanan bu faktorlar hər bir millətin kimliyini özündə əks etdirən bir etalondur. Nəzərə almaq lazımdır ki, hər bir xalq ona məxsus olan milli dəyərləri, fərqlilikləri özündə əks etdirən ənənələri yaşada, tanıya bilirsə, o zaman dünya miqyasında bir millət olaraq öz möhürünü vurur [3].

Xaricdə yaşayan azərbaycanlılar ölkəmiz üçün dayaqdır. Dövlətimiz gənc, müstəqil bir dövlətdir. Bir çox dövlətlərdə ölkəmiz haqqında müfəssəl məlumat yoxdur. Bu baxımdan diasporun üzərinə böyük məsuliyyət düşür. Azərbaycan həqiqətlərini, Azərbaycan problemlərini, eyni zamanda ölkəmizin getdikcə artan nüfuzunu, önəmini dünya ictimaiyyətinə olduğu kimi çatdırmaq dövlətimizin milli maraqlarının müdafiəsinə böyük töhvə olur [4].

Azərbaycan diasporunun əhəmiyyəti, onun Azərbaycanın siyasi maraqlarının müdafiəsindəki rolu və fəaliyyəti olduqca önəmlidir. Azərbaycan diasporunun fəaliyyətini hər zaman diqqət mərkəzində saxlayan Heydər Əliyev diasporumuzun əhəmiyyətini vurğulayaraq qeyd etmişdir ki: *“Azərbaycan diasporu ölkəmizin xaricdə uçan qanadlarıdır”* [5].

Azərbaycan həqiqətlərinin müstəqilliyin ilk illərində beynəlxalq aləmə olduğu kimi çatdırılması Azərbaycanın xarici siyasətində ən çətin mərhələ olmuşdur. Çünki Ermənistanın 1987–ci ildən başlayaraq Azərbaycana qarşı həyata keçirdiyi növbəti təcavüzün reallaşmasında uzun illər ölkəmizin informasiya blokadasına alınmasında rolu olmuşdur. Digər tərəfdən Ermənistan Azərbaycandakı separatçı qüvvələrin köməyi ilə ölkə daxilində ictimai–siyasi sabitliyi pozmaq niyyətindən əl çəkməmişdir. Lakin Heydər Əliyevin “Azər-

baycançılıq ideologiyası” ölkəmizdə yaşayan bütün xalqları, eləcə də bütün dinlərin nümayəndələrini erməni təcavüzünə qarşı birləşdirmişdir. Bu barədə Baş nazirin müavini Əli Əhmədov yazır: “*Davamlı inkişaf strategiyası Heydər Əliyev 1993–cü ildə hakimiyyətə qayıdandan sonra daha əsaslı surətdə praktikada tətbiq edilərək hüquqi mənada ölkənin milli yüksəlişinin qüdrətli amilinə çevrildi*” [6, s.22-23].

Qarabağ problemi, ərazi bütövlüyümüzün bərpası, dünya dövlətləri ilə, beynəlxalq və regional təşkilatlarla siyasi, iqtisadi və mədəni əməkdaşlıq əlaqələrinin qurulması, digər tərəfdən isə müxtəlif dövrlərdə ölkəmizdən qoparılaq digər dövlətlərin tərkibinə daxil edilmiş tarixi ərazilərimiz və eləcə də müxtəlif səbəblərdən dünyanın ayrı-ayrı ölkələrində məskunlaşan soydaşlarımızla da bağlı çoxsaylı problemlər həll edilməli idi. Problemlərin qarşılıqlı şəkildə həlli daha səmərəli ola bilərdi. Bunun üçün dövlətimiz xaricdə yaşayan soydaşlarımızın problemlərini dərinləndirən öyrənməklə onların həlli istiqamətində qəti addımlar atmalı, xaricdə yaşayan soydaşlarımız isə öz növbəsində Azərbaycan həqiqətlərinin olduğu kimi dünya ictimaiyyətinə çatdırılmasında, dilimizin, mədəniyyətimizin müxtəlif ölkələrdə təbliğ olunmasında, ölkəmizin beynəlxalq nüfuzunun artmasında dövlətimizə yaxından kömək etməli idilər. Bütün bunların həyata keçməsi üçün ilk növbədə dünyanın müxtəlif ölkələrində, tarixi vətəndən uzaqda yaşayan azərbaycanlılar arasında fikir, əməl birliyinin, qarşılıqlı əlaqələrin yaradılması və möhkəmləndirilməsi, siyasi baxışından, sosial mənsubiyyətindən asılı olmayaraq Azərbaycanı özünə tarixi Vətən sayan hər bir şəxsin vahid ideya, vətənə, torpağa məhəbbət amalı uğrunda birləşərək milli birlik, həmrəylik nümayiş etdirməsi vacib şərt idi. Məhz milli birliyə, həmrəyliyə nail olmaqla ölkəmiz uğurlar, qələbələr əldə edə bilər.

Azərbaycanın diaspor qurumları əsasən fəaliyyət göstərdiyi dövlətlərlə Azərbaycan arasında siyasi və iqtisadi əlaqələrin inkişafında, habelə torpaqlarımızın ermənilər tərəfindən işğalı, Azərbaycan rəhbərliyinin bu istiqamətdə apardığı sülhsevər xarici siyasətlə bağlı həqiqətlərin dünya xalqlarına çatdırılması istiqamətində işlər görməsi, Azərbaycanın beynəlxalq aləmdə maraqlarının təmsilçisi kimi fəaliyyəti xüsusi önəm kəsb edir.

Xocalı həqiqətləri, ermənilərin azərbaycanlılara qarşı terrorçu əməlləri barədə dünya ictimaiyyətinə informasiyalar Azərbaycan diplomatik nümayəndəlikləri ilə yanaşı diaspor tərəfindən çatdırılır. Bir çox dövlətlərdə fəaliyyət göstərən diaspor təşkilatlarımız tərəfindən Xocalı faciəsi, Qarabağ həqiqətləri ilə bağlı kitabların nəşr edilərək Azərbaycanın haqq işinin düzgün formada ictimaiyyətə çatdırılması, ermənilərin yalan dolu təbliğatlarının qarşısının alınmasında olduqca önəmlidir.

Azərbaycan diasporu Xocalı soyqırımı ilə əlaqədar əksər dövlətlərdə keçirdiyi tədbirlərdə ermənilərin törətdikləri vəhşiliklər, vandal aktları, soydaşlarımıza qarşı törətdikləri soyqırımı barədə yerli əhaliyə ətraflı

məlumatlar verir, əyani vasitələrlə həmin ölkədə fəaliyyət göstərən digər xalqların icmalarına, diasporlarına, habelə ziyalılara, tanınmış ictimai-siyasi xadimlərə paylamaqla həmin dövlətlərdə Azərbaycan həqiqətlərini çatdırır. Bu cür fəaliyyətlə Azərbaycan həqiqətlərini olduğu kimi yayır, ermənilərin yalanlarını üzə çıxarır, onları ifşa edirlər.

Ümumiyyətlə diaspor tarixi vətənlərini başqalarına tanıtmada onu xarici ölkələrdə-məskunlaşdığı dövlətlərdə təbliğ etmək – onların vətən və dövlətləri ilə qarşılıqlı əməkdaşlıqda prioritet mövqeyə malikdir. Bu əməkdaşlıq əsasən aşağıdakı proseslər üzərində qurulur:

1. Hər bir dövlət yarandığı ilk gündən tək-cə öz vətəndaşlarının deyil, ümumiyyətlə vətəndən kənarında məskunlaşan xalqın milli varlıq simvolu, etibarlı himayədarı və milli siyasi mövcudluğun vasitəçisi kimi çıxış edir. Dövlətlərin öz diasporları ilə rəsmi iş aparın hökumət və qeyri-hökumət qurumları mövcuddur ki, belə münasibətdən hər iki tərəf udmuş olur;

2. Xaricdə müəyyən sayda malik vətəndaşı olan hər bir dövlət onlarla qarşılıqlı və faydalı əməkdaşlıq qurmaqda maraqlıdır. Bu istiqamətdə isə diasporun xatirində ana vətən və tarixi torpaqlar barədə ortaqların təsəvvürlərin olması amili başlıca rola malik olur;

3. Necə inkişaf etməsindən asılı olmayaraq hər bir dövlətin öz daxili problemləri var və bunların həll edilməsində diasporların rolu danılmazdır. Hər bir dövlət digər inkişaf etmiş dövlətlərdən problemlərin həlli üçün humanitar, texniki, siyasi və iqtisadi yardımı alarkən xarici ölkələrdəki diasporların gücündən istifadə edirlər;

4. Diasporlar məskunlaşdıqları ölkələr ilə tarixi vətənləri arasında ikitərəfli əlaqələrin qurulmasında əhəmiyyətli rol oynayırlar;

Diasporumuzun eyni zamanda fəaliyyət göstərdikləri ölkələrdə Azərbaycanın milli adət-ənənələrini, musiqisini, incəsənətini geniş şəkildə təbliğ etməklə milli kimliyimizi, varlığımızı qoruyub saxlayır.

Beynəlxalq siyasətin tərkib hissəsi kimi diaspor təşkilatlarının rolu əvəz edilməzdir. Diaspor təşkilatlarının başqa güclü tərəfi isə regional əlaqələrin qurulmasına nail olunmasıdır. Qeyd etdiyimiz kimi, hər bir diaspor öz dövləti ilə, yaşadığı ölkə arasında faydalı dostluq və əməkdaşlıq münasibətlərinin qurulmasında və mövcud münasibətlərinin genişləndirilməsində pozitiv, bəzən isə müstəsna rol oynaya, stimula kimi çıxış edə, eləcə də ana vətənlərinin sosial-iqtisadi, mədəni və hüquqi-siyasi quruculuq işində yaxından iştirak edə bilər.

Milli diasporumuz digər xalqların diasporları ilə sıx əməkdaşlıq etməklə, öz əlaqələrini gücləndirməklə, ölkəmizi daha yaxından tanıdırlar. Bu sahəyə olan dövlət qayğısı nəticəsində, qəbul olunan qanunlar, Bakıda keçirilən beynəlxalq miqyaslı tədbirlər öz bəhrəsini verməkdədir. Belə ki, dünyada yaşayan soydaşlarımız daha yaxşı təşkilatlanır, yaşadıkları ölkələrin həyatında

daha fəal rol oynayır. Bu həm də onların əlaqələrini möhkəmləndirir, həm də müstəqil dövlətimizin mövqelərini gücləndirir.

Ümummilli lider Heydər Əliyev dünya azərbaycanlılarını ümumi məqsədlər ətrafında birləşməsinə təmin etməyə çalışır, soydaşlarımız arasında əlaqələrin inkişafına dəstək verir, onların yaşadıkları ölkələrin ictimai-siyasi həyatında fəal iştirakını mühüm amil kimi qiymətləndirirdi. Heydər Əliyev soydaşlarımız arasında ideya və məqsəd birliyinin formalaşmasını əsas vəzifə kimi xarakterizə edirdi. Bu, kifayət qədər uzaqgörən və müdrik bir yanaşma idi. Çünki bu dövrdə dünya azərbaycanlıları arasında milli həmrəyliyin möhkəmləndirilməsinə nail olmaq baxımından birlik ideyasının əsasında duran amillərin dəqiq izah olunmasına ehtiyac var idi [7, s.8].

Müstəqilliyin ilk illərində Azərbaycanın qarşılaşdığı bir sıra sosial-iqtisadi, habelə hərbi və siyasi problemlər xarici ölkələrdə yaşayan azərbaycanlılar arasında birliyin yaranmasını zəruri edirdi. Bu birliyin yaranmasına ideoloji dəstək isə məhz Azərbaycan dövləti tərəfindən verilməli idi. 1994-cü ildə Böyük Britaniyaya rəsmi səfəri zamanı azərbaycanlılarla keçirilmiş görüşdə H.Əliyev xüsusi olaraq qiymətləndirmişdi: *“Mənə elə gəlir ki, buraya toplaşanların indiki müstəqil Azərbaycan Respublikasından, yaxud başqa yerdən gəlməsini aydınlaşdırmağın elə bir mənası yoxdur, əsas məna bundadır ki, nəhayət, azərbaycanlılar da bir yerə toplaşa bilərmiş, qərrib ölkələrdə bir-birilə əlaqə saxlaya, bir-birinə dayaqla ola bilərmiş və öz vətənləri- Azərbaycan torpağı haqqında düşünə bilərmişlər”* [8, c.1, s.430].

1996-cı il dekabr ayının 28-də Ümummilli lider Heydər Əliyev Dünya azərbaycanlılarına müraciət edərək onlara bir daha azərbaycançılıq ideyaları uğrunda birliyə, tarixi vətənin maraqlarının müdafiəsi işində fəal iştirak etməyə çağırmışdır. Heydər Əliyev soydaşlarımızı Azərbaycan dövlətinin maraqlarını inamla müdafiə etməyə çağırır, müstəqil respublikamızın tarixi maraqlarının qorunması işini bütün dünya azərbaycanlılarının borcu kimi səciyyələndirirdi [8, c.8, s.448].

Akademik R. Mehdiyev dünya azərbaycanlıları ilə əlaqələrin inkişaf etdirilməsini, onların Azərbaycan dövləti ətrafında sıx birləşdirilməsini Azərbaycan dövlətinin siyasətinin mühüm tərkib hissələrindən biri olduğunu vurğulayır və bunu belə əsaslandırır: *“Dünya azərbaycanlıları arasında həmrəyliyin gücləndirilməsi tarixi zərurətdən, soydaşlarımızın ümummilli ideyalar ətrafında birləşdirilməsinin vacibliyindən irəli gəlir”* [9, s.270].

Prezident Heydər Əliyev ənənəvi olaraq hər il həmrəylik günü münasibətilə dünya azərbaycanlılarına müraciət edir, xarici ölkələrə səfərləri zamanı buradakı azərbaycanlı icmaları ilə görüşür və bu zaman ölkədə gedən proseslər haqqında geniş şərh verir, harada yaşamasından asılı olmayaraq hər bir azərbaycanlıyı Azərbaycanın suverenliyinin əbədi olması üçün əməli və əqidə birliyinə çağırır, onlar qarşısında mühüm vəzifələr qoyurdu.

Məlumdur ki, diaspor daxilində birləşmə hər hansı ideya ətrafında baş verir. Azərbaycan diasporunda bu rolu “Azərbaycançılıq” ideyası oynamağa başladı. Bununla bağlı akademik R.Mehdiyevin fikirləri olduqca əhəmiyyətli: *“Azərbaycançılıq” ideyasının dərk olunmasının əsasında Azərbaycan xalqının tarixi, mənəvi-əxlaqi, mədəni ənənələri zəminində birlik ideyası durur və bu nəinki, indi, həm də uzaq gələcəkdə azərbaycanlıların təkə bir yox, bir çox nəsilərinə xidmət edəcəkdir və müstəqillik, milli eyniyyət tezliklə həmin nəsilər üçün həyatı, azadlığı dərk etməyin ayrılmaz atributuna çevriləcəkdir*” [10, s.33].

Ümummillə lider H.Əliyev Azərbaycançılıq ideologiyasını dövlətçilik ideologiyası kimi “dövlətçilik ənənələri, dövlətçilik psixologiyası və dövlətçilik praktikasının vəhdəti” kimi bütün azərbaycanlılarda şəxsi mənafeyi Vətən, Dövlət mənafeyi prizmasından keçirməyi, milli-mənəvi dəyərləri qoruyub saxlamağı və inkişaf etdirməyi tələb etdiyini göstərdi. Azərbaycançılıq ideologiyasının, ümumazərbaycan ideyalarının məqsədi bütün dünya azərbaycanlılarının xalqımızın mənəvi ruhunun qaldırılmasına, dilimizin, dinimizin milli varlığımızın, milli dəyərlərimizin inkişaf etdirilməsinə xidmət edir.

Müstəqil Azərbaycanda ilk dəfə olaraq diaspor quruculuğu dövlət siyasətində, azərbaycançılıq ideologiyasında aparıcı istiqamətə çevrildi. Bu ideologiya ümummillə maraqların reallaşmasında həlledici amil oldu: Milli mənəvi, əxlaqi, dünyəvi, humanitar dəyərləri, Şərq və Qərb mədəniyyətlərinin dialoqunu, türkçülük və avropaçılıq meyllərini, tarixi təkamüldə varislik və tərəqqiçiliyi ahəngdar şəkildə ehtiva edən azərbaycançılıq ideologiyası məhz bu xüsusiyyətlərinə görə müxtəlif coğrafi regionlarda, sosial-siyasi sistemlərdə, mədəni mühitdə formalaşmış diasporumuz üçün cəlbədicə və perspektivlidir. Azərbaycançılıq məfkurəsinin belə sistemli xarakteri müxtəlif mühacir nəsilərini də birləşdirməyə imkan verir [9, s.24].

Azərbaycançılıq, bütün azərbaycanlıların milli şüurunda, özündərkində, milli psixologiyasında mühüm rol oynayan, vətəndaş cəmiyyəti və hüquqi dövlətin formalaşmasında mənəvi birliyinin, həlledici amildir.

Dövlətimizin siyasi maraqlarının müdafiəsində, həmçinin təbliğində güclü diasporun fəaliyyəti önəmlidir. Bu səbəbdəndir ki, Azərbaycanın xarici siyasətində diaspor quruculuğuna, onların güclənməsi və fəaliyyətinə xüsusi diqqət ayrılır.

Diasporun təşəkkülü və formalaşması məqsədilə Heydər Əliyevin həyata keçirdiyi digər mühüm iş xarici ölkələrə səfərləri zamanı buradakı azərbaycanlı icmaları ilə görüşlərin təşkili idi. Görüşlər zamanı prezident soydaşlarımıza bir olmağı, məskunlaşdığı ölkələrin ictimai-siyasi həyatında fəal iştirak etməyi tövsiyə edir və onların vətənlərinin rifahı üçün əllərindən gələni əsirgəməməyə çağırırdı.

Prezident Heydər Əliyev öz çıxışında diasporumuzun keçdiyi çətin yolu təhlil etmiş və Vətənimizin müstəqilliyinə qovuşduqdan sonra milli diasporumuzun üzərinə daha da məsuliyyətli iş düşməsini vurğulamışdır. Bir sıra ölkələrdə soydaşlarımızın istər rəsmi dövlət strukturlarında, istər həmin ölkələrin parlamentlərində millət vəkili kimi təmsil olunmaları, istər bacarıqlı iş adamı kimi tanınmaları çox sevindirici haldır. Diaspor dünya ilə Ana Vətənimiz arasında bir körpü olaraq beynəlxalq arenada müsbət Azərbaycan imicinin formalaşmasında mühüm rol oynamaqdadır. Sevindirici amillərdən ən başlıcası odur ki, milli diasporumuz Vətənimizin inkişaf edən işığından qorxan mənfur ünsürlərin saxta, əsassız böhtanlarına qarşı yerindəcə lazımı cavabı verərək onları həm yaşadıkları ölkələrin, həm də beynəlxalq mətbuatda da ifşa etməkdədirlər.

Qurultayın keçirilməsi çox əhəmiyyətli bir hadisə idi. İlk növbədə bu illərlə aparılan diaspor siyasətinin uğurlu nəticəsi idi və bir daha bu sahədə görülən işlərin təsadüfi, pərakəndə xarakter daşmadığını, diaspor məsələsinin dövlət üçün prioritet məsələ olduğunu sübut edirdi. İkincisi, Qurultay dünya azərbaycanlılarının həmrəyliyinin, birliyinin mövcudluğunun göstəricisi idi. İlk dəfə olaraq bütün dünyada yaşayan azərbaycanlılar, Azərbaycan icmalarının nümayəndələri müstəqil vətənlərində- Azərbaycanda toplaşmışdılar və belə bir möhtəşəm tədbir keçirirdilər. Onu da qeyd edək ki, müxtəlif ölkələrdə bir-biri ilə əməkdaşlıq etməyən, ayrı-ayrı çalışan, fikir ayrılıqları, müəyyən anlaşılmazlıqlar səbəbindən və ya siyasi maraq və intiriqalara görə bir araya gələ bilməyən müxtəlif Azərbaycan birlikləri bu qurultayda birlik nümayiş etdirirdilər. Doğrudur, bu vaxta qədər dünya azərbaycanlılarının müxtəlif ölkələrdə buna bənzər yığınaqları olmuşdur. Amma bu tədbirin əhəmiyyəti onda idi ki, əvvəla o müstəqil vətəndə keçirilirdi, digər tərəfdən isə əhatə coğrafiyası çox geniş idi. Burada 36 xarici dövlətdə yaşayan həmvətənlərimizin cəmləşdiyi 200-dən çox müxtəlif təşkilatı təmsil etməklə, 406 nümayəndə və 63 qonaq iştirak etmişdir. Qurultay iştirakçıları planetimizin geniş coğrafi məkanını əhatə edən ABŞ, Türkiyə, Rusiya, Böyük Britaniya, Kanada, Almaniya, Fransa, Gürcüstan, Avstraliya, Özbəkistan, Ukrayna, Estoniya, Latviya, Moldova, Qazaxıstan, Danimarka, Hollandiya, Finlandiya, Belarus, İsrail və sair dövlətləri təmsil edirdilər.

Prezident Heydər Əliyevin Qurultaydakı nitqi demək olar ki, diasporun gələcək fəaliyyəti üçün proqram xarakteri daşıyırdı. Öz çıxışında prezident dünya azərbaycanlıları arasında milli birliyin və həmrəyliyin təmin edilməsi, Azərbaycan dövləti ilə dünya azərbaycanlılarının əlaqələrinin möhkəmləndirilməsi, qarşıya çıxan problemlərin həllində səylərin birləşdirilməsi zərurəti, Azərbaycan dilinin və milli-mənəvi dəyərlərimizin qorunub saxlanılması və inkişaf etdirilməsi ilə bağlı öz fikirlərini birləşdirmişdir. O, bu məsələdə Azərbaycan dövlətinin və diasporun qarşısında duran vəzifələri göstərmişdir:

”Bizim vəzifəmiz, Azərbaycan dövlətinin vəzifəsi ondan ibarətdir ki, bütün ölkələrdə yaşayan azərbaycanlılara mümkün olan qayğı, diqqəti göstərsin onların həyatı ilə maraqlansın və dövlətimizlə ayrı-ayrı ölkələrdə olan Azərbaycan icması arasında əlaqələri daha da inkişaf etdirdirsin. Azərbaycanın xaricində yaşayan azərbaycanlılar isə gərək indi müstəqil Azərbaycan ilə daha da sıx əlaqələr qursunlar. Bunlar hamısı dünyada olan bütün azərbaycanlıların birliyinin, həmrəyliyin təmin olunması üçün əsas şərtlərdir” [11, s.243].

Qurultayda diasporumuzun qarşısında duran ən ümdə vəzifələr də müəyyən edildi.

1. Ana dili yaşadılmalı və inkişaf etdirilməli;
2. Elm və millətin gələcəyinin təyin edən təhsilə xüsusi fikir verilməli;
3. Milli-mənəvi dəyərlər qabardılmalı;
4. İqtisadi əsaslar möhkəmləndirilməli;
5. Azərbaycan etnosunun hərəkət qüvvəsini təşkil edən gənclərin problemlərinə diqqət yetirməli;
6. Ermənistan tərəfindən Azərbaycana qarşı gerçəkləşdirilən hərbi və ideoloji təcavüzün nəticələri aradan qaldırılmalı;
7. Kütləvi İnformasiya Vasitələrinin təbliğatı gücləndirilməlidir [11].

Dünya azərbaycanlılarının I qurultayından sonra “dünya azərbaycanlıların əsil milli özündərk və ümummillə ideyası olan azərbaycançılıq məfkurəsi, müstəqil dövlətçilik və milli-mənəvi dəyərlər ətrafında sıx birləşməsi prosesi başlandı” [12, s.26].

Beləliklə də, XX əsrin sonlarında yeni mərhələyə qədəm qoymuş milli həmrəylik hərəkəti dünya azərbaycanlılarının vahid ideologiya ətrafında birləşdirilməsinin əsas prinsiplərinin müəyyənləşdirməklə, Azərbaycan xalqının milli inkişaf tarixinin mühüm bir hissəsinə çevrilmişdir. Müstəqilliyin ilk illərində Heydər Əliyev dünya azərbaycanlılarının milli həmrəylik hərəkətinin konseptual əsaslarının müəyyən edilməsinə nail olmuşdur. Əsrin sonlarında isə Azərbaycan dövləti həmrəylik təşkilatına yeni impuls verən tədbirlərin həyata keçirilməsinə başladı.

Prezident İlham Əliyevin xarici ölkələrə səfərləri zamanı burada məskunlaşan soydaşlarımızla görüşür, onların problemləri ilə maraqlanır və dövlət, hökumət nümayəndələri ilə görüşdə bu məsələlərlə bağlı müzakirələr aparır. Bu həmin ölkələrdə yaşayan azərbaycanlıların mövqələrinə müsbət təsir göstərir. Ümumiyyətlə demək olar ki, Heydər Əliyev dövründə aparılan diaspor siyasəti bu gün İlham Əliyev tərəfindən uğurla davam etdirilir.

Bu gün Azərbaycan diasporu daha əvvəlki kimi pərakəndə vəziyyətdə fəaliyyət göstərmir. Onun fəaliyyətinin əsasını artıq doğma Vətənlə bağlı yaxşı dərk edilmiş milli maraqların həyata keçirilməsi təşkil edir. Xaricdə yaşayan soydaşlarımızın Azərbaycanla əlaqələri genişləniib. İndi Azərbaycan dünyada öz haqqını müdafiə etməyə qadirdir, güclü, qüdrətli nüfuzu var. Regionda heç bir

layihə Azərbaycanın razılığı olmadan reallaşmır. Xarici ölkələrdə isə Azərbaycan diasporu getdikcə güclənir, nüfuzu artır, həmin dövlətlər tərəfindən tanınır, onların rəyləri ilə hesablaşırlar. Bu isə öz-özlüyündə həm onların, həm də Azərbaycanın nüfuzunu artırır. Ancaq bu inkişaf, bu təşkilatlanma, milli həmrəylik və birliyin möhkəmlənməsi ardıcıl olaraq davam etdirməlidir. Ümummilli liderimiz bu məramı dünya azərbaycanlılarına müraciətlə belə qiymətləndirmişdir: *“Müstəqil Azərbaycan həmişə sizin dayaq yeriniz olacaq, pənah gətirdiyiniz yer olacaqdır və təbidir ki, Azərbaycanda biz də sizi özümüzün elçiləri hesab edirik, sizə çox ümidlər bəsləyirik, sizə arxalanırıq, sizi özümüzdə dayaq hesab edirik. Müstəqil Azərbaycan dövləti gənc olduğu kimi, Azərbaycanın həmrəyliyi də, dünya azərbaycanlılarının birliyi də, müxtəlif ölkələrdəki Azərbaycan icmaları da gəncdir. Ancaq indi biz yeni bir mərhələyə keçmişik. Biz formalaşırıq, müstəqilliyimiz möhkəmlənir, xarici ölkələrdə yaşayan azərbaycanlılar daha sürətlə təşkilatlanır və bizim hamımız birlikdə azərbaycançılıqı yaşadacağıq, daimi edəcəyik, əbədi edəcəyik”* [13].

Bu gün harada yaşamasından asılı olmayaraq Azərbaycanı özlərinin tarixi vətəni sayan bütün insanlar ölkəmizin müstəqilliyini qoruyub saxlamaq naminə dövlətçilik ideyaları ətrafında sıx birləşməli, sarsılmaz həmrəylik nümayiş etdirməlidir. Vətəninə, millətini, xalqını sevən hər bir azərbaycanlı Azərbaycanın müstəqilliyinin dönməz olması üçün səy göstərməlidir. Bütün azərbaycanlılarda, bu və ya digər tellərlə bağlı olan hər bir şəxsdə azərbaycançılıq, vətənpərvərlik hissləri, tarixi torpağımıza, yurdumuza, mədəniyyətimizə məhəbbət aşılamaq hamımızın ümdə vəzifəsidir.

Ümummilli lider Heydər Əliyev özünəməxsus uzaqgörənlik və müdrikliklə ilk gündən xarici siyasətdə strateji hədəfləri düzgün müəyyənləşdirərək demişdir ki, müasir dövrdə hər bir dövlətin qüdrəti yalnız iqtisadi resurslarla deyil, həm də onun xaricdə formalaşdığı diaspor və lobbinin gücü ilə ölçülür. Bu sahəyə xüsusi diqqət yetirmədən xarici siyasətdə hansısa ciddi nailiyyətlər qazanmaq, habelə milli məsələlərin beynəlxalq müstəvidə qaldırılmasına nail olmaq mümkün deyil. Məhz bu səbəbdən də Azərbaycan hakimiyyəti son illərdə dünya azərbaycanlılarının həmrəyliyinə nail olmaq üçün üzərinə düşən tarixi missiyanı məsuliyyətlə yerinə yetirməyə, bu sahədə sistemli və ardıcıl siyasət yeritməkdədir.

ƏDƏBİYYAT

1. Sadıqov, F. Xarici lobbizm və dövlətlərin maraqları // - Bakı: Məşvərət, - 2000. №3, - s. 39-48.
2. Həbibov, V. H. Əliyev və Azərbaycan diasporu / V.Həbibov. - Bakı: Qartal, - 2006. - 358 s.
3. Ordahallı, V. Dünyanın nüfuzlu universitetlərində işləyən alimlərimizin fəaliyyətinin koordinasiyası. “Bakı Xəbər”, 2011, 10 mart, №44. s. 12.
4. Bədəlov, Ə. Azərbaycanın dünyada təbliğ olunmasında diasporun çox böyük rolu var // Xalq qəzeti. - 2009, 6 yanvar. - s. 2.
5. Canbaxışlı, N. Diasporlar ölkəmizin xaricdə uçan qanadlarıdır // Həftə içi. - 2009, 7 yanvar. - s. 3.
6. Əhmədov, Ə. Heydər Əliyev irsi: Azərbaycanın davamlı inkişafının tükənməz mənbəyi //Heydər Əliyev irsi: Azərbaycanın davamlı inkişaf strategiyası// Bakı: Azərbaycan Nəşriyyatı, 2006, 783 s.
7. Rizvan, N. Azərbaycan diasporu tarixindən / N.Rizvan. - Bakı: Borçalı NRM, - 2000. - 208 s.
8. Əliyev, H. Ə. Müstəqilliyimiz əbədidir: [46 cildə] / H.Əliyev. – Bakı: Azər nəşr, - c. 1. – 1997. - 608 s.
9. Mehdiyev, R. Azərbaycan: tarixi irs və müstəqillik fəlsəfəsi / R.Mehdiyev. -Bakı: Azərbaycan Milli Ensiklopediyası Nəşriyyatı, - 2001. - 276 s.
10. Azərbaycan diasporu: böyük yolun başlanğıcı / Buraxılışa məsul: N.İbrahimov. Xarici Ölkələrdə Yaşayan Azərbaycanlılarla İş üzrə Dövlət Komitəsinin nəşri. – Bakı: Çarşıoğlu, - 2006. - 208 s.
11. Bayramlı, N. I Qurultay tariximizə qızıl hərflərlə yazılacaq // Yeni Azərbaycan. - 2001, 10 noyabr. - s. 9.
12. Xəlilov, S. Heydər Əliyev və azərbaycançılıq məfkurəsi / S.Xəlilov. - Bakı: Azərbaycan Universiteti, - 2002. - 232 s.
13. İsmayılov, İ. Həmrəyliyimiz və birliyimiz müstəqil dövlətçiliyimizə xidmət edir // Xalq qəzeti. - 2006, 14 mart. - s. 4.